

Põhiseaduse Assamblee
E E L N Ö U

2. veebruar 1992.a.

EESTI VABARIIGI PÕHISEADUS

Kõikumatus usus ja vankumatus tahtes kindlustada ja arendada riiki.

mis on loodud Eesti rahva riikliku enesemääramise kustumatul õigusel ja välja kuulutatud 24.veebruaril 1918. aastal.

mis on rajatud ~~õiglusele, seadusele ja vabadusele~~ ja õigusele mis on kaitses sisemisele ja välisele rahule ning pandiks praegustele ja tulevastele põlvedele nende ühiskondlikus edus ja üleüldises kasus.

mis peab tagama eesti rahvuse ja kultuuri säilimise läbi aegade.

võttis Eesti rahvas 1938. aastal jõustunud Põhiseaduse § 1 alusel 1992. aasta rahvahääletusel vastu järgmise Põhiseaduse.

I PEATÜKK

Üldsätted

§ 1. Eesti on iseseisev ja sõltumatu demokraatlik vabariik, kus kõrgeima riigivõimu kandja on rahvas. Eesti iseseisvus ja sõltumatus on aegumatu ja väärandamatu.

§ 2. Eesti Vabariigi maa-ala, territoriaalveed ja õhuruum on lahutamatu ja jagamatu tervik. Eesti Vabariik on riiklikult korralduselt ühtne riik, mille territooriumi haldusjaotuse määrab seadus.

§ 3. ~~Eestis~~ teostatakse riigivõimu ainult Põhiseaduse ja sellega kooskõlas olevate seaduste alusel. Rahvusvahelise õiguse üldtunnustatud põhimõtted ja normid on Eesti õigussüsteemi lahutamatu osa.

~~Eesti Vabariigi~~ seadused avaldatakse ettenähtud korras. Täitmiseks kohustuslikud saavad olla üksnes avaldatud seadused.

§ 4. ~~Eesti Vabariigis on~~ Riigikogu, Vabariigi Presidendi, Vabariigi Valitsuse ja kohtute tegevus korraldatud võimude lahuse ja tasakaalustatuse põhimõttel.

§ 5. Eesti loodusvarad ja loodusressursid on rahvuslik rikkus. ~~nille kasutamine peab olema säästlik~~

mida tuleb kasutada säästlikult.

§ 6. Eesti riigikeel on eesti keel.

§ 7. Eesti riigivärvid on sinine, must ja valge. Riigilipu ja riigivapi kuju sätestab seadus.

II PEATÜKK

Põhiõigused, vabadused ja kohustused

§ 8. Igal lapsel, kelle vanematest üks on Eesti kodanik, on õigus Eesti kodakondsusele.

Igaühel, kes alaealisena kaotas Eesti kodakondsuse, on õigus (taastada see kodakondsus).

Kellelki ei tohi võtta sünniga omandatud Eesti kodakondsust.

Kellelki ei tohi veendumuste pärast võtta Eesti kodakondsust.

Eesti kodakondsuse saamise, kaotamise ja taastamise tingimused ja korra sätestab Kodakondsuse seadus.

§ 9. Eesti kodanikul on kõik põhiseaduses sätestatud õigused, vabadused ja kohustused.

Eestis viibivatel välisriigi^{K.de} kodanikel^u ja kodakondsuseta isikutel on võrdselt Eesti kodanikega põhiseaduses sätestatud õigused, vabadused ja kohustused, väljaarvatud need õigused, vabadused ja kohustused, mis põhiseaduse kohaselt on ainult Eesti kodanikel. Seadus võib kitsendada välisriigi^{Kide} kodanike ja kodakondsuseta isikute poliitilise tegevuse vabadust ja õigust kuuluda mõnda liiki ühendustesse (§-d 31, 45, 47, 48), õigust valida tegevusala, töökohta ja elukutset (§ 29 lg.1), õigust tegelda ettevõtlusega (§ 31), õigust riiklikule abile (§-d 28 lg.1, 29 lg.3) ning õigust saada informatsiooni (§ 44 lg. 2,3).

Õigust omandada kaudselt kasi vara (§ 32 lg.4)

§ 10. Käesolevas peatükis loetletud õigused, vabadused ja kohustused ei välista muid õigusi, vabadusi ja kohustusi, mis tulenevad põhiseaduse mõttest või on sellega kooskõlas ja vastavad inimväärikuse ning sotsiaalse ja demokraatliku õigusriigi põhimõtetele.

§ 11. Õigusi ja vabadusi tohib piirata ainult kooskõlas põhiseadusega. Rakendatavad piirangud peavad olema vajalikud demokraatlikus ühiskonnas ja tohi moonutada piiratatavate õiguste ja vabaduste olemust.

§ 12. Kõik on seaduse ees võrdsed, sõltumata rahvusest, rassist, nahavärvist, soost, keelest, päritolust, usutunnistusest, poliitilistest või muudest veendumustest, varalisest ja sotsiaalsest seisundist.

Rahvuslikule, rassilisele, usulisele või poliitilisele vihkamisele, vägivallele ja diskrimineerimisele õhutamise on seadusega keelatud ja karistatav. Samuti on seadusega keelatud ja karistatav vihkamisele, vägivallele ja diskrimineerimisele õhutamise ühiskonnakihtide vahel.

§ 13. Eestis on [?] ~~riik~~ ^{riigivõim} igapähele õigus riigi ja seaduse kaitsele. Eesti riik kaitseb oma kodanikke ka välisriikides. Seadus kaitseb igapähele riigivõimu omavoli eest.

§ 14. Õiguste ja vabaduste tagamine on ~~Eesti riigi~~ seadusandliku, täidesaatva ja kohtuvõimu ning kohalike omavalitsuste kohustus.

§ 15. Igapähele on õigus pöörduda oma õiguste ja vabaduste rikkumise ^{korral} kohtusse. Igapähele võib oma kohtuasja läbivaatamisel nõuda mistahes asjasse puutuva seaduse, muu õigusakti või toimingu põhiseaduse vastaseks tunnistamist.

Kohus järgib põhiseadust ja tunnustab põhiseaduse vastaseks mistahes seaduse, muu õigusakti või toimingut, mis rikub põhiseaduses sätestatud õigusi ja vabadusi või on muul viisil vastuolus põhiseadusega.

§ 16. Igapähele on õigus elule.

Inimelu tohib võtta ainult seaduses sätestatud juhtudel ja korras ~~äärise abinõuna~~ mistahes isiku kaitsmiseks ebaseadusliku vägivaldaga eest, kuriteos kahtlustatava kinnipidamisel, vahistatu või süüdimõistetud põgenemise takistamisel ning mässu või massilise korratuse mahasurumiseks, samuti kohtu poolt mõistetud surmanuhtluse täideviimiseks.

§ 17. Kellegi au ega head nime ei tohi teetada.

§ 18. Kedagi ei tohi piinata, julmalt või väärrikust alandavalt kohelda või karistada.

Kedagi ei tohi tema vaba tahte vastaselt allutada meditsiinilistele või teaduslikele katsetele.

§ 19. Igapähele on õigus vabale eneseteostusele.

Igapähele peab oma õiguste ja vabaduste kasutamisel ning kohustuste täitmisel austama ja arvestama teiste inimeste õigusi ja vabadusi ning järgima seadust.

§ 20. Igapähele on õigus vabadusele.

Vabaduse võib võtta ainult seaduses sätestatud juhtudel ja korras:

1) süüdimõistva kohtuotsuse või kohtu poolt määratud aresti täitmiseks;

2) kohtu otsuse täitmata jätmise eest või seaduses sätestatud muu kohustuse täitmise ^{tagamiseks} kindlustamiseks;

3) kuriteos kahtlustatava kohtu ette toimetamiseks, õiguserikkumise ärahoidmiseks või õiguserikkumises kahtlustatava pakkumise vältimiseks;

4) alaealise üle kasvatusliku järelevalve sisseseadmiseks või alaealise ^{õiguste} pädeva riigiorgani ette toimetamiseks, et otsustada sellise järelevalve sisseseadmine; ^{tema}

5) nakkushaige, vaimuhaige, alkohooliku või narkomaani kinnipidamiseks, kui ta on endale või teistele ohtlik;

6) Eestisse ebaseadusliku asumise tõkestamiseks ning Eestist väljasaatmiseks või välisriigile väljaandmiseks.

Kellelki ei tohi võtta vabadust üksnes sel põhjusel, et ta ei ole suuteline täita mingit lepingulist kohustust.

§ 21. Igaühele, kellelt on võetud vabadus, teatatakse viivitamatult talle arusaadavas keeles ja viisil vabaduse võtmise põhjus ja tema õigused ning antakse võimalus teatada vabaduse võtmisest ~~talle~~ lähedastele ~~inimestele~~. Kuriteos kahtlustatavale antakse viivitamatult ka võimalus valida endale kaitsja ja kohtuda temaga. Kuriteos kahtlustatava õigust teatada vabaduse võtmisest ~~talle~~ lähedasele inimesele võib piirata ainult seaduses sätestatud juhtudel ja korras kuriteo tõkestamiseks või kriminaalmenetluses tõe väljaselgitamise huvides.

Kedagi ei tohi vahi all pidada üle 48 tunni ilma kohtu sellekohase otsuseta. Kohtu otsus teatatakse vahistatule viivitamatult talle arusaadavas keeles ja viisil.

§ 22. Kedagi ei tohi käsitle^ada kuriteos süüdi olevana enne, kui tema suhtes on jõustunud süüdimõistev kohtuotsus.

Keegi ei ole kriminaalmenetluses kohustatud tõestama oma süütust.

Kedagi ei tohi sundida tunnistama iseenda või ~~talle~~ lähedase ~~inimese~~ vastu.

§ 23. Kedagi ei tohi süüdi mõista teo eest, kui seda tegu ei tunnista kuriteoks seadus, mis on jõustunud enne teo toimepanemist.

Kellelegi ei tohi mõista raskemat karistust kui see, mida võinuks talle mõista kuriteo toimepanemise ajal. Kui seadus sätestab pärast kuriteo toimepanemist kergema karistuse, kohaldatakse kergemat karistust.

§ 24. Kedagi ei tohi tema vaba tahte vastaselt üle viia seadusega määratud kohtu alluvusest teise kohtu alluvusse.

Igaühel on õigus oma kohtuasja arutamisele ~~tema enda juuresolekul~~.

Kohtuistungid on avalikud. Kohus võib seadusega sätestatud juhtudel ja korras oma istungi või osa sellest kuulutada kinniseks riikliku või ärisaladuse, kõlbluse või inimeste eraelu kaitseks või kui seda nõuavad alaealise või õigusemõistmise huvid.

Kohtuotsus kuulutatakse avalikult, välja arvatud juhul, kui alaealise, abielupoole või kannatanu huvid nõuavad teisiti.

Igaühel on õigus tema suhtes tehtud kohtu otsus seaduses sätestatud korras edasikaevata kõrgemal ~~seisvale~~ kohtule.

§ 25. Igaühel on õigus talle üksik kelle poolt õigusvastaselt tekitatud moraalse ja materiaalse kahju hüvitamisele. Hüvitamise viisi ja korra sätestab seadus.

§ 26. Igaühel on õigus perekonna- ja eraelu puutumatusel. Riigiasutused, kohalikud omavalitsused ja nende ametiisikud ei tohi kellegi perekonna- ja eraellu sekkuda muidu, kui seaduses sätestatud juhtudel ja korras tervise, kõlbluse ning teiste inimeste õiguste ja vabaduste kaitseks.

§ 27. Perekond rahva põsimise ja kasvamise ning riigielu alusena on riigi kaitse all.

Abikaasad on võrdõigelikud.

Laste kasvatamine ja nende eest hoolitsemine on vanemate kohustus.

Seadus sätestab vanemate ja laste kaitse.

Perekond on kohustatud hoolitsema oma abivajajate liikmete eest.

§ 28. Igaühel on õigus tervise kaitsele ning riigi abile vanaduse, töövõimetuse, puuduse ja toitja kaotuse korral. Abi liigid, ulatuse ning saamise tingimused ja korra sätestab seadus.

Riik soodustab vabatahtlikku ja omavalitsuslikku hoolekannet.

Lasterikkad pered ja puuetega inimesed on riigi ja kohalike omavalitsuste erilise hoole all.

§ 29. Igaühel on õigus vabalt valida tegevusala, elukutset ja töökohta. Seadus võib sätestada selle õiguse kasutamise tingimused ja korra.

Kedagi ei tohi sundida tööle või teenistusse, millega ta ei ole vabatahtlikult nõustunud, välja arvatud kaitseväeteenistus ja selle asendusteenistus, tööd nakkushaiguste leviku tõkestamisel, loodusõnnetuste ja katastroofide korral ning tööd, mida seaduse alusel ja korras peab tegema süüdimõistetud.

Riik korraldab kutseõpetuse ja abistab töö leidmisel.

Töötingimused on riigi kontrolli all.

Töötajate ja tööandjate ühingutesse ja liitudesse kuulumine on vaba. Töötajate ja tööandjate ühingud ja liidud võivad oma õiguste ja seaduslike huvide eest seista vahenditega, mida seadus ei keela. Streigiõiguse kasutamise tingimused ja korra sätestab seadus.

Töövaidluste lahendamise korra sätestab seadus.

§ 30. Ametikohad riigiasutustes ja kohalikes omavalitsustes täidetakse seaduse alusel ja korras Eesti kodanikega. Kooskõlas seadusega võib neid ametikohti erandkorras täita ka välisriigi kodanike ja kodakondsuseta isikutega.

§ 31. Igaühel on õigus tegelda ettevõtlusega ning koonduda tulunduslikesse ühingutesse ja liitudesse. Seadus võib sätestada selle õiguse kasutamise tingimused ja korra.

§ 32. ~~Riigi~~ ^{Igaühel} omand on puutumatu ja võrdselt kaitstud. Omandit võib omaniku nõusolekuta võõrandada ainult seaduses sätestatud juhtudel ja korras üldistes huvides õiglase ja kohese hüvituse eest. Igaühel, kelle vara on tema nõusolekuta võõrandatud, on õigus pöörduda kohtusse ning vaidlustada vara võõrandamine, hüvituse ja hüvituse suurus.

Igaühel on õigus enda omandit vabalt vallata, kasutada ja käsutada. Kitsendused sätestab seadus.

Omand kohustab. Omandit ei tohi kasutada üldiste huvide vastaselt.

Seadus võib sätestada vara liigid, mida tohib Eestis omandada ainult Eesti riiki, tema kodanikud, kohalikud omavalitsused või teatud liiki juriidilised isikud.

Färimisõigus on tagatud.

§ 33. Kodu on puutumatu. Ei tohi tungida kellegi eluruumi, valdusse või töökohta ega neid läbi otsida, välja arvatud seadusega sätestatud juhtudel ja korras avaliku korra, tervise või teiste inimeste õiguste ja vabaduste kaitseks, kuriteo ärahoidmiseks, kurjategija tabamiseks või kriminaalmenetluses tõe väljaselgitamiseks.

Õigust vabalt liinda

§ 34. Igaühel, kes viibib Eestis seaduslikult, on õigus vabalt liikuda ja elukohta valida. Neid õigusi võib seadusega sätestatud juhtudel ja korras piirata loodusõnnetuse ja katastroofi korral, nakkushaiguse leviku tõkestamiseks, looduskeskkonna kaitseks, alaealise või vaimuhaige järelevalvetuse ärahoidmiseks ja kriminaalasja menetluse tagamiseks.

§ 35. Igaühel on õigus lahkuda Eestist. Seda õigust võib seadusega sätestatud juhtudel ja korras piirata kriminaalasja menetluse tagamiseks ja ^{ning} ~~suudimõistva~~ kohtuotsuse täitmiseks.

§ 36. Ühtki Eesti kodanikku ei tohi Eestist välja saata ega takistada Eestisse asumast.

Ühtki Eesti kodanikku ei tohi välja anda välisriigile. ~~peale välislepingus, ettenähtud juhtude lepingus ja seadusega sätestatud korras välisriigi otsuse alusel. Igal väljaantaval on õigus vaidlustada väljaandmine Eesti kohtus.~~

••• Igal eestlasel on õigus asuda Eestisse.

§ 37. Igaühel on õigus haridusele. Õppimine on kooliealistel lastel seadusega sätestatud ulatuses kohustuslik ning riiklikes ja kohalike omavalitsuste üldhariduskoolides õppemaksuta.

Hariduse kättesaadavuse kindlustamiseks peavad riik ja kohalikud omavalitsused ülal vajalikul arvul õppeasutusi. Seaduse alusel võib avada ja pidada ka muid õppeasutusi, sealhulgas erakoole.

Alaealiste laste hariduse valikul on vanematel eelisõigus.

Igaühel on õigus saada eestikeelset õpetust. Õppekeele rahvusvähemuse õppeasutuses valib õppeasutus.

Hariduse andmine on riigi järelevalve all.

§ 38. Teadus ja kunst ning nende õpetused on vabad. Ülikoolid ja teadusasutused on autonoomsed seaduses sätestatud piires.

§ 39. Autoril on vöörandamatu õigus oma loomingule. Riik kaitseb autori õigusi.

§ 40. Igaühel on südametunnistuse-, usu- ja mõttevabadus.

Kuulumine kirikutesse ja usuühingutesse on vaba. Riigikirikut ei ole.

Igaühel on vabadus nii üksinda kui ka koos teistega, avalikult või eraviisiliselt täita usutalitusi, kui see ei kanjasta avalikku korda, tervist või kõlblust.

§ 41. Igaühel on õigus jääda truuks oma arvamustele ja veendumustele. Kedagi ei tohi sundida muutma oma arvamusi või veendumusi.

Veendumustega ei saa vabandada õiguserikkumist.

Kedagi ei saa veendumuste pärast võtta õiguslikule vastutusele.

§ 42. Riigiasutused, kohalikud omavalitsused ja nende ametiisikud ei tohi Eesti kodaniku vabatahtliku nõusolekuta koguda ega talletada andmeid tema arvamuste ja veendumuste kohta.

§ 43. Igaühel on õigus tema poolt või temale posti, telegraafi, telefoni või muul üldkasutataval teel edastatavate sõnumite saladusele. Erandeid võib kohtu loal teha kuriteo tõkestamiseks või kriminaalmenetluses tõe väljaselgitamiseks seadusega sätestatud juhtudel ja korras.

§ 44. Igaühel on õigus vabalt saada informatsiooni, mida levitatakse üldiseks kasutamiseks levitatakse.

Kõik riigiasutused, kohalikud omavalitsused ja nende ametiisikud on kohustatud igaühe nõudel andma seadusega sätestatud ulatuses ja korras informatsiooni oma tegevuse kohta, välja arvatud andmed, mis puudutavad riiklikku julgeolekut, kuriteo uurimist, õigusaktide jõustamist, teiste inimeste eraelu, tervist ja õigusi, ärisaladust ning konfidentsiaalselt saadud informatsiooni.

Igaühel on õigus seadusega sätestatud ulatuses ja korras tutvuda tema kohta riigiasutustes ja kohalikes omavalitsustes ning riiklikes ja kohalike omavalitsuste arhiivides hoitavate andmetega.

§ 45. Igaühel on õigus vabalt levitada ideid, arvamusi, veendumusi ja muud informatsiooni sõnas, trükis, pildis või teistsugusel viisil. Seda õigust võib seadus piirata avaliku korra, kõlbluse, teiste inimeste õiguste ja vabaduste, tervise, au ning hea nime kaitseks. Seadus võib seda õigust piirata ka riigi ja kohalike omavalitsuste teenistujatel neile teenistuse tõttu teatavaks saanud riikliku või ärisaladuse või konfidentsiaalselt saadud informatsiooni kaitseks ning õigusemõistmise huvides.

Riiklikku tsensuuri Eestis ei ole.

§ 46. Igaühel on õigus pöörduda märgukirjade ja avaldustega riigiasutuste, kohalike omavalitsuste ja nende ametiisikute poole. Vastamise korra sätestab seadus.

§ 47. Kõigil on õigus ilma eelneva loata rahumeelselt koguneda ja pidada koosolekuid. Seda õigust võib seadusega sätestatud juhtudel ja korras piirata riikliku julgeoleku, avaliku korra, kõlbluse, liikluseohutuse ja koosolekust osavõtjate ohutuse kindlustamiseks ning nakkushaiguste leviku tõkestamiseks.

§ 48. Igaühel on õigus koonduda mittetulunduslikesse ühingutesse, liitudesse ja erakondadesse.

ALTERNATIIV: asendada lg.1: Igaühel on õigus koonduda

mittetulunduslikesse ühingutesse ja liitudesse. Erakondadesse võivad kuuluda ainult Eesti kodanikud.

Relvi valdavate, samuti sõjaväeliselt korraldatud või sõjalisi harjutusi harrastavate ühingute ja liitude loomiseks on nõutav eelnev luba, mille andmise tingimused ja korra sätestab seadus. konstans

Keelatud on ühingud, liidud ja erakonnad, kelle eesmärgid või tegevus on suunatud Eesti põhiseadusliku korra vägivaldsele muutmisele või on muul viisil vastuolus kriminaalvastutust sätestava seadusega.

Ainult kohus võib õiguserikkumise eest ühingu, liidu või erakonna tegevuse lõpetada, peatada või teda trahvida.

§ 49. Igaühel on õigus säilitada oma rahvuslik kuuluvus. Rahvuse tuvastamise korra sätestab seadus.

§ 50. Rahvusvähemustel on õigus luua rahvuskultuurilistes huvides omavalitsuslikke asutusi. Rahvusvähemuste kultuuriautonoomia seaduses sätestatud tingimustel ja korras.

§ 51. Igaühel on õigus pöörduda riigiasutuste, kohalike omavalitsuste ja nende ametiisikute poole eesti keeles ja saada eestikeelseid vastuseid.

Paikkondades, kus vähemalt pool püsielanikest on rahvusvähemusest, võib igaüks pöörduda riigiasutuste ja kohalike omavalitsuste ning nende ametiisikute poole selle rahvusvähemuse keeles ja saada selles keeles neilt vastuseid.

§ 52. Riigiasutuste ja kohalike omavalitsuste asjaajamiskeeleks on eesti keel.

Paikkondades, kus elanike enamiku keeleks ei ole eesti keel, võivad kohalikud omavalitsused seadusega sätestatud korras sisemise asjaajamiskeelena kasutada selle paikonna püsielanike enamiku keelt. Samuti on selliste paikondade kohalikel omavalitsustel õigus suhelda omavahel paikonna elanike enamiku keeles.

Võõrkeele, sealhulgas rahvusvähemuse keele kasutamise riigiasutuses ning kohtu- ja kohtueelses menetluses sätestab seadus.

§ 53. Igaüks on kohustatud säästma elu- ja looduskeskkonda ning hüvitama tema poolt ~~neile~~ tekitatud kahju. Hüvitamise korra sätestab seadus. keskonnale

§ 54. Eesti kodaniku kohus on olla ustav [Eesti] põhiseaduslikule korrale ning kaitsta Eesti ~~vabadust/riiksvõimet~~. Igal Eesti kodanikul on õigus osutada [Eesti] põhiseadusliku korra vägivaldsele muutmisele omaalgatuslikku vastupanu, kui ükski muu abinõu ei ole võimalik. M

§ 55. Eestis viibivad teiste riikide kodanikud ja kodakondsuseta isikud on kohustatud järgima Eesti põhiseaduslikku korda.

III PEATÜKK

Rahvas

§ 56. Kõrgeimat riigivõimu /Eestis/ teostab rahvas hääleõiguslike kodanike kaudu:

- 1) Riigikogu valimisega;
- 2) rahvahääletusega;

ALTERNATIIV: lisada: Vabariigi Presidendi valimisega.

§ 57. Hääleõiguslik on Eesti kodanik, kes on saanud kaheksateist aastat vanaks.

Hääleõiguslik ei ole ^{Eesti} kodanik, kes on kohtu poolt tunnistatud teovõimetuks.

§ 58. ~~Hääletamisest ei võta osa kodanikud, kes on kohtu poolt süüdi mõistetud ja kannavad karistust kinnipidamiskohtades.~~

S-ga võib määrata nende E. kodanike osavõtu ~~valimist~~,
hääletust,

kes ...

IV PEATÜKK

Riigikogu

§ 59. Seadusandlik võim /Eestis/ Vabariigis kuulub Riigikogule.

§ 60. Riigikogus on sada üks liiget. Riigikogu liikmed valitakse vabadel valimistel proportsionaalsuse põhimõtte alusel neljaks aastaks. Hääletamine on üldine, ühetaoline, otsene ja salajane.

Riigikogusse võib kandideerida iga vähemalt kahekümne ühe aastane hääleõiguslik Eesti kodanik.

Riigikogu korralised valimised toimuvad varemalt kuuskümmend päeva ja hiljemalt kümme päeva enne Riigikogu volituste tähtaja lõppemist. Riigikogu valimised kuulutatakse välja vähemalt üheksakümmend päeva enne valimiste päeva.

Riigikogu erakorralised valimised toimuvad põhiseaduse §-des 90, 97, 105 ja 119 ettenähtud juhtudel varemalt kuuskümmend ja hiljemalt üheksakümmend päeva pärast valimiste väljakuulutamist.

Riigikogu valimise korra sätestab Riigikogu valimisseadus.

§ 61. Riigikogu liikmete volitused algavad valimistulemuste väljakuulutamise päevast. Samast päevast lõpevad Riigikogu eelmise koosseisu liikmete volitused.

Riigikogu liige annab enne oma kohustuste täitmisele asumist ametivande jääda ustavaks Eesti Vabariigile ja tema põhiseaduslikule korrale.

§ 62. Riigikogu liige ei ole seotud mandaadiga ega kannab õiguslikku vastutust hääletamiste ja poliitiliste avalduste

eest, mis ta on teinud Riigikogus või selle organites.

§ 63. Riigikogu liige ei ^{tohi} ~~või~~ olla üheski muus riigiametis.

Riigikogu liige on oma volituste ajaks vabastatud kaitseväeteenistusest.

§ 64. Riigikogu liikme volitused peatuvad tema nimetamise ^{Vabariigi} Valitsuse liikmeks ja taastuvad tema vabastamisel Valitsuse liikme kohustest.

Riigikogu liikme volitused lõpevad ennetähtaegselt ^{1.} tema asumisega mõnda teise riigiametisse; ^{2.} tema suhtes süüdimõistva kohtuotsuse jõustumisel; ^{3.} tema seadusega ettenähtud korras tagasiastumisel; ^{4.} kui Riigikohtus on otsustanud, et ta on kestvalt võimetu oma ülesandeid täitma; ^{5.} tema surma korral.

Riigikogu liikme volituste ^{peatumisel} või ennetähtaegsel lõppemisel astub seaduses ^{ettenähtud} korras tema asemele asendusliige. Asendusliikmel on kõik Riigikogu liikme õigused ja kohustused.

Riigikogu liikme volituste taastumisel lõpevad asendusliikme volitused.

valja arvatud neid, mis PS kohalt on
§ 65. Riigikogu lahendab Eesti riigielu kõiki küsimusi, mis ei ole põhiseadusega antud / rahva, Vabariigi Presidendi, Vabariigi Valitsuse, teiste riigorganite või kohalike omavalitsuste otsustada.

§ 66. Riigikogu:

- 1) võtab vastu seadusi ja otsuseid;
- 2) otsustab rahvahääletuse korraldamise;
- 3) valib Vabariigi Presidendi;

ALTERNATIIV: Kuulutab välja Vabariigi Presidendi valimised.

4) ratifitseerib ja denonsseerib välislepinguid vastavalt põhiseaduse §-le 121;

5) annab peaministri kandidaadile volitused ^{Vabariigi} Valitsuse moodustamiseks;

6) võtab vastu riigieelarve ja kinnitab selle täitmise aruande;

7) nimetab Vabariigi Presidendi ettepanekul ametisse Riigikohtu esimehe, Eesti Panga nõukogu esimehe, riigikontrolöri, õiguskantsleri ja kaitseväge juhataja ^{või} ~~ülejuhataja~~;

8) nimetab Riigikohtu esimehe ettepanekul ametisse Riigikohtu liikmed;

9) ^{nimetab} ~~valib~~ Eesti Panga nõukogu liikmed;

10) otsustab ^{Vabariigi} Valitsuse ettepanekul riigilaenude tegemise ja

riigile muude varaliste kohustuste võtmise:

11) esineb avalduste, deklaratsioonide ja pöördumistega Eesti rahva, teiste riikide ning rahvusvaheliste organisatsioonide poole;

12) kehtestab riiklikud autasud, sõjaväelised ja diplomaatilised auastmed;

13) otsustab umbusalduse avaldamise ^{Vabariigi} Valitsusele, peaministrile või ministrile; n?

14) kuulutab riigis välja erakorralise seisukorra vastavalt põhiseaduse §-le 129;

15) kuulutab Vabariigi Presidendi ettepanekul välja sõjaseisukorra, mobilisatsiooni ja demobilisatsiooni.

§ 67. Riigikogu uue koosseisu esimene istung toimub kümne päeva jooksul arvates Riigikogu valimistulemuste väljakuulutamise. Riigikogu kutsutakse esimeseks istungiks kokku Vabariigi President.

§ 68. Riigikogu korralised istungjärgud toimuvad jaanuarikuu teisest esmaspäevast juunikuu kolmanda neljapäevani ning septembrikuu teisest esmaspäevast detsembrikuu kolmanda neljapäevani.

§ 69. Riigikogu erakorralised istungjärgud kutsutakse kokku Riigikogu juhataja Vabariigi Presidendi, Valitsuse või vähemalt viiendiku Riigikogu koosseisu esindiselt. ^{Vabariigi} nõudmisel.

§ 70. Riigikogu valib oma liikmete hulgast Riigikogu juhataja ja kaks asejuhatajat, kes korraldavad Riigikogu tööd vastavalt Riigikogu kodukorra seadusele ja Riigikogu töökorra seadusele.

§ 71. Riigikogu on otsustusvõimeline, kui korralisel istungil on kohal vähemalt veerand ja erakorralisel istungil ^{vähemalt} üle poole koosseisust.

ALTERNATIIV: Riigikogu on otsustusvõimeline, kui ^{kohal} on vähemalt pool koosseisust.

§ 72. Riigikogu moodustab komisjone. ^{fraktsioonidene} Riigikogu liikmetel on õigus ühineda ~~saadikurühmadesse~~. Komisjonide ja ~~saadikurühmade~~ moodustamise kord ning õigused sätestatakse seadusega. ^{fraktsioonide}

^{kolmeviieskümnendik} § 73. Riigikogu istungid on avalikud, kui Riigikogu ^{kolmeviieskümnendik} kahelkolmandikulise häälteenamusega ei otsusta teisiti.

Rääkimine Riigikogus on avalik, välja arvatud juhul, kui Riigikogu kodukorra seadus näeb ette salajase hääletamise.

§ 74. Riigikogu aktid võetakse vastu poolthäälte enamusega, kui põhiseadus ei näe ette teisiti.

§ 75. Riigikogu liikmetel on õigus pöörduda arupärimisega Valitsuse ja tema liikmete, Eesti Panga nõukogu esimehe, Eesti Panga presidendi, riigikontrolöri, õiguskantsleri ja kaitseväge juhataja poole. või ülemjuhataja

Arupärimisele tuleb vastata Riigikogu istungil kahekümne istungipäeva jooksul.

§ 76. Riigikogu liikme tasu ^{ning} ja piirangud muu töötulu saamisel sätestatakse seadusega, mida tohib muuta Riigikogu järgmise koosseisu kohta.

§ 77. Riigikogu liige on puutumatu. Teda saab kriminaalvastutusele võtta ainult õiguskantsleri ettepanekul Riigikogu koosseisu enamuse nõusolekul.

V PEATÜKK

Vabariigi President

§ 78. Vabariigi President on Eesti riigipea.

§ 79. Vabariigi President:

- 1) esindab Eesti Vabariiki rahvusvahelises suhtlemises;
- 2) nimetab ja kutsub tagasi ^{Vabariigi} Valitsuse ettepanekul Eesti Vabariigi diplomaatilised esindajad ning võtab vastu Eestisse Vabariiki akrediteeritud diplomaatiliste esindajate volikirjad;
- 3) kuulutab välja Riigikogu ~~uue~~ korralised valimised ja vastavalt põhiseaduse §-dele 90, 97, 105 ja 119 Riigikogu erakorralised valimised;
- 4) kutsub kokku Riigikogu uue koosseisu vastavalt põhiseaduse §-le 67 ja avab selle esimese istungi;
- 5) teeb Riigikogu juhatajale esildise Riigikogu erakorralise istungjärgu kokkukutsumiseks;
- 6) kuulutab välja ~~Riigikogu poolt vastuvõetud~~ seadused vastavalt põhiseaduse §-le ⁴ 107 ja kirjutab alla ratifitseerimiskirjadele; 105 ja
- 7) annab seadlusi vastavalt põhiseaduse §-dele 109 ja 110;
- 7A) ALTERNATIIV: lisada: ^{omab} algatab põhiseaduse muutmist; ^{e algatatakse õigust}
- 8) ^{peab} teeb peaministri kandidaadi ^{Vabariigi} ülesandeks Valitsuse moodustamise vastavalt põhiseaduse §-le 89;
- 9) nimetab ja vabastab ametist Valitsuse liikmed vastavalt põhiseaduse §-le 91;

10) teeb Riigikogule ettepaneku Riigikohtu esimehe, Eesti Panga nõukogu esimehe, riigikontrolöri, õiguskantsleri ning kaitseväge juhataja ja ülemjuhataja ametisse nimetamiseks;

11) nimetab ~~ja vabastab~~ ametist ^{se} Eesti Panga nõukogu ettepanekul Eesti Panga presidendi;

12) nimetab Riigikohtu ettepanekul ~~ametisse~~ kohtunikud;

13) ~~nimetab ja vabastab ametist kaitseväge juhataja ettepanekul kaitseväge juhtkonna;~~

ALTERNATIIV: ~~Nimetab ja vabastab ametist~~ Valitsuse ja kaitseväge juhataja ettepanekul kaitseväge juhtkonna.

13A) ALTERNATIIV: ~~Nimetab~~ ^{ja vabastab ametist} Valitsuse ettepanekul maavanemad.

14) annab ~~sõjaväelisi~~ ^{riiklike autasusid} ja diplomaatilisi auastmeid;

15) on Eesti riigikaitse kõrgeim juht;

16) teeb Riigikogule ettepaneku sõjaseisukorra, mobilisatsiooni ja demobilisatsiooni ning vastavalt põhiseaduse §-le 129 erakorralise seisukorra väljakuulutamiseks;

17) kuulutab ~~sõjalise kallaletungi~~ ^{Eesti vastade nurat} korral ~~(Eesti Vabariigile vast)~~ välja sõjaseisukorra ja mobilisatsiooni ning nimetab ametisse kaitseväge ülemjuhataja vastavalt põhiseaduse §-le 128;

ALTERNATIIV: 17A) kuulutab välja erakorralise seisukorra vastavalt põhiseaduse §-le 129.

18) annab riiklikke autasusid;

19) vabastab ~~kohtute poolt~~ ^{te} süüdimõistetud isikuid nende palvel armuandmise korras karistuse kandmisest või kergendab karistust;

20) algatab õiguskantsleri kriminaalvastutusele võtmise vastavalt põhiseaduse §-le 145.

§ 80. Vabariigi Presidendi valib Riigikogu.

Vabariigi Presidendi kandidaadi ülesseadmise õigus on vähemalt viiendikul Riigikogu koosseisust.

Vabariigi Presidendi kandidaadiks võib olla sünnijärgne Eesti kodanik, kes on vähemalt nelikümmend aastat vana.

Vabariigi President valitakse salajasel hääletamisel. Igal Riigikogu liikmel on üks hääl. Valituks tunnistatakse kandidaat, kelle poolt hääletab Riigikogu koosseisu enamus. Kui ükski kandidaat ei saa nõutavat häälteenamust, siis korraldatakse järgmisel päeval uus hääletusvoor. Enne teist hääletusvooru toimub kandidaatide uus ülesseadmine. Kui teises hääletusvoorus ei saa ükski kandidaat nõutavat häälteenamust, siis korraldatakse kahe teises voorus enim hääli saanud kandidaadi vahel kolmas hääletusvoor. Kolmandas hääletusvoorus enam hääli saanud kandidaat tunnistatakse valituks. Häälte võrdse arvu korral

30.01.1918

tunnistatakse valituks vanem kandidaat.

§ 80A. Vabariigi President valitakse ametisse viieks aastaks. Kedaigi ei tohi valida Vabariigi Presidendiks rohkem kui kaheks ametiajaks järjestikku.

Vabariigi Presidendi korralised valimised toimuvad varemalt kuuskümmend ja hiljemalt kümme päeva enne Vabariigi Presidendi ametiaja lõppemist.

Mina, X.X.

§ 81. Vabariigi President astub ametisse Riigikogu ees Eesti rahvale järgmise ametivande andmisega: "Astudes Vabariigi Presidendi ametisse, töotan pühalikult vankumata kaitsta Eesti Vabariigi põhiseadust ja seadusi, seista demokraatia püsimise ja tugevnemise eest, ustavalt, õiglaselt ja erapooletult täita oma kohuseid kõigi oma võimetega ja parima arusaamisega Eesti rahva ja Eesti Vabariigi kasuks."

ALTERNATIIV OTSEVALIMISE PUHUL:

§ 80. Vabariigi President valitakse hääleõiguslike kodanike poolt vabadel valimistel üldise, ühetaolise, otsese ja salajase hääletamise teel viieks aastaks, kuid mitte rohkem kui kaheks ametiajaks järjestikku.

Vabariigi Presidendiks võib valida sünnijärgse Eesti Vabariigi kodaniku, kes on vähemalt nelikümmend aastat vana.

Vabariigi Presidendi korralised valimised kuulutab välja Riigikogu ja need toimuvad varemalt kuuskümmend ja hiljemalt kümme päeva enne tema ametiaja lõppemist.

Presidendikandidaate võivad esitada kõik Eesti kodanikud ja nende ühendused, kui nad esitavad oma kandidaadi toetuseks vähemalt kolm tuhat allkirja. Valituks tunnustatakse kandidaat, kes saab enamuse kõigist antud häältest.

Kui ükski kandidaat ei saa esimeses hääletusvoorus nõutavat häälteenamust, korraldatakse kahe enam häält saanud kandidaadi vahel neljateistkümmend päeva pärast teine hääletusvoor. Valituks tunnustatakse teises voorus enam häält saanud kandidaat.

Vabariigi Presidendi valimise korra sätestab Vabariigi Presidendi valimise seadus.

§ 81. Vabariigi President astub ametisse Riigikogu ees Eesti rahvale järgmise ametivande andmisega: "Mina, N.N., astudes rahva tahtel Vabariigi Presidendi ametisse, töotan pühalikult vankumata kaitsta Eesti Vabariigi põhiseadust ja seadusi, õiglaselt ja erapooletult teostada minule antud võimu ja ustavalt täita oma kohuseid kõigi oma võimetega ja parima arusaamisega Eesti rahva ja Vabariigi kasuks."

§ 82. Vabariigi Presidendi volitused lõpevad:

- 1) ametist tagasiastumisega;
- 2) tema suhtes süüdimõistva kohtuotsuse jõustumisega;
- 3) tema Vabariigi Presidendi surma korral;
- 4) uue Vabariigi Presidendi ametisse astumisega.

või kui ta ei saa neid ülesandeid
 medus rätikud puhtal ajakult teite

mida nimetatakse Riigikohtu ots

15

§ 83. Kui Vabariigi President on Riigikohtu otsusel kestvalt võimetu oma ülesandeid täitma või ei saa ta neid ajutiselt täita oma vabal tahtel, või on tema volitused ennetähtaegselt lõppenud, lähevad tema ülesanded ajutiselt üle Riigikogu juhatajale.

sead-
rätikud
puhtal

Ajaks, mil Riigikogu juhataja täidab Vabariigi Presidendi ülesandeid, peatuvad tema volitused Riigikogu liikmena.

Kui Vabariigi President ei saa oma ametikohuseid täita üle kolme kuu järjest või kui tema volitused on ennetähtaegselt lõppenud, kuulutab Riigikogu kohe välja Vabariigi Presidendi valimised, mis viiakse läbi seitsmekümne viie päeva jooksul.

Riigikogu juhataja Vabariigi Presidendi ülesannetes ei ole õigust Riigikohtu nõusolekuta välja kuulutada Riigikogu erakorralisi valimisi ega keelduda seadusi välja kuulutamast.

ALTERNATIIV: Kui Vabariigi President on Riigikohtu otsusel kestvalt võimetu oma ametikohuseid täitma või ei saa ta neid ajutiselt täita omal vabal tahtel või on tema volitused ennetähtaegselt lõppenud, lähevad tema ülesanded ajutiselt üle peaministrile.

Peaministri ülesandeid täidab sel ajal üks ministritest põhiseaduse § 93 kohaselt.

Peaministril Vabariigi Presidendi ülesannetes ei ole õigust ilma Riigikohtu nõusolekuta välja kuulutada Riigikogu erakorralisi valimisi ega keelduda seadusi välja kuulutamast.

Kui Vabariigi President ei saa oma ametikohuseid täita üle kolme kuu järjest või kui tema volitused on ennetähtaegselt lõppenud, kuulutab Riigikogu kohe välja Vabariigi Presidendi valimised, mis korraldatakse seitsmekümne viie päeva jooksul.

§ 84. Ametisse astumisega lõpevad Vabariigi Presidendi volitused ja ülesanded kõigis valitud ja nimetatud ametites ning ta peatab ametiajaks oma erakondliku kuuluvuse.

§ 85. Vabariigi Presidenti saab kriminaalvastutusele võtta ainult õiguskantsleri ettepanekul Riigikogu koosseisu enamuse nõusolekul.

VI PEATÜKK

Vabariigi Valitsus

§ 86. Täidesaatev riigivõim Eesti Vabariigis kuulub Vabariigi Valitsusele.

§ 87. Eesti Vabariigi Valitsus:

- 1) viib ellu riigi sise- ja välispoliitikat;
- 2) suunab ja koordineerib valitsusasutuste tegevust;
- 3) korraldab seaduste, Riigikogu otsuste ja Vabariigi Presidendi aktide täitmist;

4) esitab Riigikogule seaduseelnõusid ning ratifitseerimiseks ja denonseerimiseks välislepinguid;

5) koostab riigieelarve eelnõu ja esitab selle Riigikogule, korraldab riigieelarve täitmist ning esitab Riigikogule riigieelarve täitmise aruande;

6) annab seaduse alusel ja täitmiseks määrusi ja korraldusi;

7) korraldab suhtlemist teiste riikidega;

8) kuulutab loodusõnnetuste ja katastroofide korral või haiguste leviku tõkestamiseks välja eriolukorra riigis või selle üksikutes osades;

9) täidab muid ülesandeid, mis põhiseaduse ja seadustega on antud Valitsuse otsustada.

Vabariigi
§ 88. Valitsusse kuuluvad peaminister ja ministrid.

§ 89. Vabariigi President määrab seitsme päeva jooksul Valitsuse tagasiastumisest peaministri kandidaadi, kellele teeb ülesandeks uue Valitsuse moodustamise.

Peaministri kandidaat teeb neljateistkümne päeva jooksul Vabariigi Presidendilt Valitsuse moodustamise ülesande saamisest Riigikogule avalduse tulevase Valitsuse moodustamise aluste kohta, millel määrel Riigikogu hääletab kohe läbirääkimisteta peaministri kandidaadile Valitsuse moodustamiseks volituste andmise küsimust.

Vabariigi Kui peaministri kandidaat saab Riigikogult volitused Valitsuse moodustamiseks, esitab ta seitsme päeva jooksul Valitsuse koosseisu Vabariigi Presidendile, kes kolme päeva jooksul nimetab Valitsuse ametisse.

Alfennor: Kui Vabariigi Presidendilt ülesande saanud peaministri kandidaat ei saa Riigikogus poolthälte enamust või ei suuda Valitsust moodustada või loobub sellest [või kui Vabariigi President ei nimeta peaministri kandidaadi poolt esitatud Valitsust ametisse], teeb Riigikogu enda poolt ülesseatud peaministri kandidaadile ülesandeks moodustada Valitsust.

Riigikogult Valitsuse moodustamise ülesande saanud peaministri kandidaat esitab Riigikogule neljateistkümne päeva jooksul Valitsuse koosseisu. Riigikogu otsustab Valitsuse eestamise Vabariigi Presidendile ametisse nimetamiseks. Vabariigi President nimetab Riigikogu poolt esitatud Valitsuse viivitamatult ametisse.

Kui Riigikogult Valitsuse moodustamise ülesande saanud peaministri kandidaat ei suuda Valitsust moodustada või loobub sellest või kui Riigikogu ei esita peaministri kandidaadi poolt esitatud Valitsuse koosseisu Vabariigi Presidendile ametisse nimetamiseks, teeb Riigikogu Valitsuse moodustamise ülesandeks uuele peaministri kandidaadile.

Vabariigi
§ 90. Valitsuse moodustamine tuleb lõpetada hiljemalt kuuekümne päeva jooksul pärast eelmise Valitsuse tagasiastumist. Kui selleks tähtajaks ei ole Valitsus ametisse nimetatud,

kuulutab Vabariigi President välja Riigikogu erakorralised valimised.

§ 91. Valitsuse nimetab ja vabastab ametist Vabariigi President. Ministri nimetab ja vabastab ametist Vabariigi peaministri esildisel. *President*

Valitsuse liige loetakse ametisse astunuks ametivande andmisega Vabariigi Presidendile.

§ 92. *V.* Valitsus astub tagasi:

- 1) Riigikogu uue koosseisu kokkuastumisel;
- 2) peaministri tagasiastumise või surma korral;
- 3) Riigikogu umbusaldusavalduse korral *V.* Valitsusele või peaministrile.

Vabariigi President vabastab *V.* ~~peaministri~~ Valitsuse ametist uue Valitsuse ametisseastumisel.

§ 93. Peaminister esindab *Vabariigi* Valitsust ja juhib selle tegevust.

Peaminister nimetab kaks ministrit, kellel on õigus asenda *da* peaministrit tema äraolekul. Asendamise korra määrab peaminister.

§ 94. Valitsemisalade korraldamiseks moodustatakse seaduse alusel vastavad ministeeriumid.

Minister juhib ministeeriumi, korraldab ministeeriumi valitsemisalasse kuuluvaid küsimusi, annab määrusi ja käskkirju ning täidab muid ülesandeid, mis talle on pandud seadusega sätestatud alustel ja korras.

Kui minister haiguse või muude takistuste tõttu ei saa ajutiselt oma ülesandeid täita, paneb peaminister tema ülesanded selleks ajaks mõnele teisele ministrile.

Vabariigi President võib peaministri esildisel nimetada ametisse ministreid, kes ei juhi ministeeriumi.

§ 95. *Vabariigi* Valitsuse juures on riigikantselei, mida juhib riigisekretär.

Riigisekretäri nimetab ametisse ja vabastab ametist peaminister.

Riigisekretär võtab sõnaõigusega osa Valitsuse istungitest.

Riigisekretäril on riigikantselei juhina samad õigused, mis on seadusega antud ministrile ministeeriumi juhtimisel.

§ 96. *Vabariigi* Valitsuse istungid on kinnised, kui Valitsus ei otsusta teisiti.

Valitsus teeb oma otsused asjaomase ministri ettepanekul.

Valitsuse määrused kehtivad, kui nad kannavad peaministri, asjaomase ministri ja riigisekretäri allkirja.

§ 97. Riigikogu võib avaldada ^{Vabariigi} Valitsusele, peaministrile või ministrile umbusaldust otsusega, mille poolt hääletab Riigikogu koosseisu enamus.

Umbusalduse avaldamist võib alгатada vähemalt viiendik Riigikogu koosseisust kirjaliku nõude esitamisega Riigikogu istungil.

Umbusalduse avaldamine võib tulla otsustamisele ^{koige} varemalt ülejärmisel päeval pärast selle algatamist, kui Valitsus ei nõua kiiremat otsustamist.

~~Valitsusele või peaministrile umbusalduse avaldamise~~ ^{kolme} võib Vabariigi President ^{kolme} päeva jooksul Valitsuse ettepanekul kuulutada välja Riigikogu erakorralised valimised.

Umbusalduse avaldamisel ^{ministri} ministrile teatab Riigikogu juhataja sellest Vabariigi Presidendile, kes vabastab vastava ministri ametist.

Umbusalduse avaldamist võib samal alusel uuesti ^{koige} algatada ^{kolme} varemalt [üheksakümne päeva] möödumisel eelmise umbusalduse hääletamisest.

§ 98. Valitsus võib siduda tema poolt Riigikogule esitatud eelnõu vastuvõtmise usaldusküsimusega.

Hääletamine ei saa toimuda varem kui ülejärmisel päeval pärast eelnõu sidumist usaldusküsimusega. Kui Riigikogu ei võta eelnõu esitatud kujul vastu, astub Valitsus tagasi.

ALTERNATIIV: Valitsus võib siduda tema poolt Riigikogule esitatud eelnõu vastuvõtmise usaldusküsimusega. Eelnõu hääletamine ei saa toimuda varem kui ülejärmisel päeval pärast selle sidumist usaldusküsimusega.

Kui Riigikogu lükkab tagasi seaduseelnõu, mille vastuvõtmise Valitsus sidus usaldusküsimusega, hääletab Riigikogu viivitamatult umbusalduse avaldamist Valitsusele.

§ 99. Valitsuse liikmed ei tohi olla üheski muus riigiametis ega kuuluda tulundusliku ettevõtte juhatusse või nõukogusse.

§ 100. Valitsuse liikmed võivad sõnaõigusega osaleda Riigikogu ja tema komisjonide istungitel.

§ 101. Valitsuse liiget saab kriminaalvastutusele võtta ainult õiguskantsleri ettepanekul Riigikogu koosseisu enamuse nõusolekul.

(Kui) Valitsuse liikme suhtes jõustub süüdimõistev ^{va} kohtuotsus, loetakse tema volitused lõppenuks;

jõustumise lõppedes tema volitused.

VII PEATÜKK

Seadusandlus

§ 102. Eesti Vabariigi Seadusi võetakse vastu kooskõlas põhiseadusega.

§ 103. Seaduste algatamise õigus on:

- 1) Riigikogu liikmel;
- 2) Riigikogu ^{fraktsioonil} ~~saadikurühmal~~;
- 3) Riigikogu komisjonil;
- 4) Vabariigi Valitsusel.

ALTERNATIIV: lisada p.5. Vabariigi Presidendil põhiseaduse muutmiseks.

ALTERNATIIVID:

1. lisada § 103 lg.2 järgmises sõnastuses: Riigikogul on õigus koosseisu häälteenamuse otsusel pöörduda Valitsuse poole esildisega algatada Riigikogu poolt soovitatav eelnõu.

2. lisada § 103 lg.3 järgmises sõnastuses:
Riigikaitsejõude ja kodanike kohustusel riigikaitsealal käsitlevate seaduste algatamise õigus on vähemalt kahel Riigikogu komisjonil ühiselt või Valitsusel.

§ 104. Seaduste vastuvõtmise korra sätestab Riigikogu kodukorra seadus.

Riigikogu koosseisu häälteenamusega saab vastu võtta ja muuta järgmisi seadusi:

- 1) Kodakondsuse seadus;
- 2) Riigikogu valimise^{ex} seadus;
- 3) Kohaliku omavalitsuse valimise^{al} seadus;
- 4) Vabariigi Presidendi valimise^{el} seadus;
- 5) Rahvahääletuse seadus;
- 6) Riigikogu kodukorra ja töökorra seadus^{ed};
- 7) Vabariigi Presidendi ja Riigikogu liikmete tasu seadus; 110
- 8) Vabariigi Presidendi ja Valitsuse kohtulikule vastutusele võtmise seadus;
- 9) Riigieelarve seadus ja riigieelarve; 110
- 10) riiklike ^{al} makse kehtestavate seaduste^{ed}; 110
- 11) Eesti Panga seadus;
- 12) Riigikontrolli seadus;
- 13) Kohtukorralduse ja kohtumenetluse seadus;
- 14) välis- ja siselaenuadesse ning riigi varalistesse kohustustesse puutuvate seaduste;
- 15) Erakorralise seisukorra seadus;

16) Sõjaseisukorra seadus;

17) Riigikaitse seadus.

§ 105. Riigikogul on õigus panna seaduseelnõu või muu riigielu küsimus rahvahääletusele.

Rahva otsus tehakse hääletamisest osavõtnute poolthäälte enamusega.

Rahvahääletusel vastuvõetud seaduse kuulutab Vabariigi President viivitamatult välja. Rahvahääletuse otsus on riigiorganitele kohustuslik.

Kui rahvahääletusele pandud seaduseelnõu ei saa poolthäälte enamust, kuulutab Vabariigi President välja Riigikogu ~~ennetähtaegsed~~ valimised.

erakorralised

§ 106. Rahvahääletusele ei saa panna eelarve, maksude, riigi rahaliste kohustuste, riigipiiri, välislepingute, erakorralise seisukorra kehtestamise ja lõpetamise ning riigikaitse küsimusi.

Rahvahääletuse korra sätestab *Rahvakaliter* seadus.

§ 107. Seadused kuulutab välja Vabariigi President.

Vabariigi President võib jätta Riigikogu poolt vastuvõetud seaduse välja kuulutamata, saates selle koos motiveeritud otsusega neljateistkümne päeva jooksul saamise päevast Riigikogule uueks arutamiseks ja otsustamiseks. Kui Riigikogu võtab Vabariigi Presidendi poolt tagasi saadetud seaduse muutmata kujul uuesti vastu, kuulutab Vabariigi President seaduse välja.

ALTERNATIIV: asendada viimane lause: Kui Riigikogu võtab Vabariigi Presidendi poolt tagasi saadetud seaduse muutmata kujul uuesti vastu koosseisu häälteenamusega, kuulutab Vabariigi President seaduse välja.

§ 108. Seadus jõustub kümnendal päeval pärast "Riigi Teatajas" avaldamist, kui seadus ise ei sätesta teisiti.

§ 109. Kui Riigikogul ei saa kokku tulla, võib Vabariigi President edasilükkamatute riiklike vajaduste korral anda seaduse jõuga seadlusi, mis kannavad peaministri kaasallkirja.

Vabariigi President esitab seadlused Riigikogule neljateistkümne päeva jooksul Riigikogu kokkutulemisest, kes võtab vastu nende kinnitamise või tühistamise seaduse.

viivitamatult

§ 110. Vabariigi Presidendi seadlusega ei saa kehtestada, muuta ega tühistada põhiseadust ja põhiseaduse § 104 loetletud seadusi.

lisada mõned

VIII PEATÜKK

Rahandus ja riigieelarve

E raha emissiooni ainsõigus on E Pangal. E Pank
korraldab rahavahetust ja vahetab A raha rahvusvahelise
rahapöörde stabiilsuse eest. mis on hea

21

§ 111. Eesti raha nimetuse ja rahaühikud sätestab seadus.

Raha emissiooni ainsõigus on Eesti Pangal.

Raharingluse ja arveldamise korra sätestab seadus. Raharinglust korraldab Eesti Pank.

§ 112. Eesti Pank tegutseb seaduse alusel ja annab aru Riigikogule.

§ 113. Riigilike maksud, koormised, lõivud, trahvid ja sundkindlustuse maksed sätestab seadus.

§ 114. Riigi vara valdamise, kasutamise ja käsutamise korra sätestab seadus.

§ 115. Iga aasta kohta võtab Riigikogu vastu seadusena riigi kõigi tulude ja kulude eelarve.

Valitsus esitab riigieelarve eelnõu Riigikogule hiljemalt [üheteistkümmend päeva] enne eelarveaasta algust.

Valitsuse ettepanekul võib Riigikogu eelarveaasta kestel vastu võtta lisaeelarve. kolm kuu

§ 116. Riigieelarve või selle eelnõu muutmise ettepanekule, mis tingib riigieelarves või selle eelnõus ettenähtud tulude vähendamise, kulude suurendamise või kulude ümberjaotamise, tuleb algatajal lisada rahalised arvestused, mis näitavad ära tuluallikad kulude katteks.

Riigikogu ei tohi kustutada ega vähendada eelarves või selle eelnõus ettenähtud kulusid, mis on kehtestatud muude seadustega. muuta riigi

§ 117. Eelarve koostamise ja vastuvõtmise korra sätestab seadus. Riigi

§ 118. Riigikogu poolt vastuvõetud riigieelarve jõustub eelarveaasta algusest. Kui Riigikogu ei võta riigieelarvet vastu eelarveaasta alguseks, väldakse teha iga kuu kulutusi ühe kaheteistkümnendiku osani eelmise eelarveaasta kulutustest.

§ 119. Kui Riigikogu ei ole riigieelarvet vastu võtnud [kuuekümmend päeva] jooksul pärast eelarveaasta algust, kuulutab Vabariigi President välja Riigikogu erakorralised valimised. kahe kuu

IX PEATÜKK

Välissuhted ja välislepingud

§ 120. Eesti Vabariigi suhtlemise korra teiste riikide ja rahvusvaheliste organisatsioonidega sätestab seadus.

§ 121. Riigikogu ratifitseerib ja denonsseerib Eesti Vabariigi lepingud:

- 1) mis muudavad riigipiire:

vahe võtte, mis on võetud E. seadst

2) mille rakendamiseks on tarvis ~~Eesti Vabariigi~~ seaduste vastuvõtmist, muutmist või tühistamist;

3) mille kohaselt Eesti Vabariik ühineb rahvusvaheliste organisatsioonide või liitudega;

4) millega Eesti Vabariik võtab endale sõjalisi ja/või varalisi kohustusi;

5) milles ratifitseerimine on ette nähtud.

§ 122. Eesti maismaapiir on määratud 1920. aasta 2. veebruari Tartu rahulepingu ja ~~teiste~~ riikidevaheliste piirilepingutega. Eesti mere- ja õhupiir määratakse rahvusvaheliste konventsioonide alusel.

kohtuvad Lepingud, mis muudavad Eesti Vabariigi riigipiire, ratifitseeritakse Riigikogu koosseisu kahekolmandikulise häälteenamusega. *EV riigipiiri muutmise lepingute ratifitseerimise on võetanud RK koosolekul 3/5 häälteenamusega*

ALTERNATIIV: § 122 lg.1 viia "Põhiseaduse rakendusotsusesse". *ingl. keeles: EV kehtivaks riigipiiriks on EV riigipiir ninga 16.06.1940.a.*

§ 123. Eesti Vabariik ei sõlmi välislepinguid, mis on vastuolus põhiseadusega.

Kui Eesti Vabariigi seadused või muud aktid on vastuolus Riigikogu poolt ratifitseeritud välislepingutega, kohaldatakse välislepingu sätteid.

X PEATÜKK

Riigikaitse

§ 124. Eesti kodanikud on kohustatud osa võtma riigikaitsest seaduses sätestatud alustel ja korras. *kaitseväe*

kõhjustel Usulistel või kõlbelistel motiividel relvateenistusest keelduja on seadusega sätestatud korras kohustatud osalema asendusteenistuses.

Kui seadus ei näe teenistuse ~~erilaadi~~ *erilaadi* huvides ette teisiti, on kaitseväes ja asendusteenistuses olevatel kodanikel kõik põhiseaduslikud õigused, vabadused ja kohustused. Piirata ei saa põhiseaduse §-des ettenähtud õigusi ja vabadusi. *erilaadi* Lähemalt sätestab kaitseväes ja asendusteenistuses olevate kodanike õigusliku seisundi seadus. *erilaadi*

mõnes muus § 125. Tegevteenistuses olev kodanik ei tohi olla *ametis* ~~mõnel~~ muus valitaval või määrataval ametikohtal *ega kuuluda erakonda.* *ega osa võtta [erakondlikest tegevustest, erakondlikest tegevustest] ühegi erakonna liikumiseks.*

§ 126. Eesti kaitseväe ja riigikaitse organisatsioonide korralduse sätestab seadus.

Riigikaitse korralduse ~~trahu ajal~~ *vad* sätestab Rahuaja riigikaitse seadus ja ~~sõja ajal~~ *vad* Sõjaaja riigikaitse seadus.

§ 127. Riigikaitse kõrgeimaks juhiks on Vabariigi President.

Vabariigi Presidendi juures on nõuandvaks organiks

Riigikaitse Nõukogu, ^{kelle} millel koosseisu ja Ülesanded sätestab seadus.

Eesti kaitseväge ja riigikaitse organisatsioonid juhivad rahu ajal kaitseväge juhataja, sõjaseisukorra ajal kaitseväge ülemjuhataja. Kaitseväge juhataja ja ülemjuhataja nimetatakse ja vabastatakse ametist Riigikogu poolt Vabariigi Presidendi ettepanekul. ning

§ 128. Riigikogu kuulutab Vabariigi Presidendi ettepanekul välja sõjaseisukorra, mobilisatsiooni ja demobilisatsiooni ning otsustab kaitseväge kasutamise Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel. ^{Agensiooni} ~~Agensiooni~~ ^{EV kaitse} ~~EV kaitse~~ Sõjalise kallaletungi korral kuulutab Vabariigi President välja sõjaseisukorra ja mobilisatsiooni ning nimetab kaitseväge ülemjuhataja, ootamata ära Riigikogu otsust.

§ 129. Riigikogu ^{koosseisu} ~~koosseisu~~ ^{enamus} võib ohu korral Eesti põhiseaduslikule korrale Vabariigi Presidendi või Valitsuse ettepanekul välja kuulutada erakorralise seisukorra kogu riigis, kuid kõige kauem kolmeks kuuks.

Erakorralise seisukorra korralduse sätestab seadus.

~~ALTERNATIIV: lisada lg.2 senise lg.2 ette: Riigikogu istungjärkude vahelisel ajal võib Vabariigi President ohu korral Eesti põhiseaduslikule korrale oma seadlusega välja kuulutada erakorralise seisukorra kogu riigis, kuid kõige kauem kolmeks kuuks. Erakorralise seisukorra välja kuulutamisel kutsuvad Vabariigi President viivitamatult kokku Riigikogu ja esitab erakorralise seisukorra välja kuulutamise otsuse talle kinnitamiseks. Riigikogu teeb otsuse oma koosseisu hääletamusega. Kui Riigikogu jätab Vabariigi Presidendi otsuse kinnitamata, siis lõpeb erakorraline seisukord Riigikogu otsuse välja kuulutamisel.~~

§ 130. Erakorralise või sõjaseisukorra ajal võib riikliku julgeoleku ja avaliku korra huvides seaduses sätestatud juhtudel ja korras piirata isikute õigusi ja vabadusi ning panna kohustusi. Piirata ei või õigusi ja vabadusi, mis on sätestatud põhiseaduse §-des.....

§ 131. Riigikogu, Vabariigi Presidendi ja kohalike omavalitsuste esinduskogusid ei valita ning ^{enda} ~~enda~~ volitused ei lõpetata ~~sõjaseisukorra~~ ^{ning} ~~erakorralise~~ seisukorra ajal.

Riigikogu, Vabariigi Presidendi ja kohaliku omavalitsuse esinduskogude volitused pikenevad, kui nad lõpeksid erakorralise või sõjaseisukorra ajal või [üheksakümne päeva] jooksul, arvates erakorralise või sõjaseisukorra lõppemisest. [3 kuu] Nendel juhtudel kuulutatakse välja uued valimised [üheksakümne päeva] jooksul, arvates erakorralise või sõjaseisukorra lõppemisest. [3 kuu]

XI PEATÜKK

Riigikontroll

§ 132. Riigikontroll on oma tegevuses ^{iseseisav} ~~iseseisav~~ majanduskontrolli teostav riigiorgan.

§ 133. Riigikontroll kontrollib:

1) riigiasutuste, riigiettevõtete ja muude riiklike organisatsioonide majandustegevust;

2) riigi vara kasutamist ja säilimist;

3) Kohalike omavalitsuste valdusse antud riigi vara kasutamist ja käsutamist;

4) nende ettevõtete majandustegevust, kus riigil on üle poole osakute~~ga~~ või aksiatega määratud häältest või kelle laene või lepinguliste kohustuste täitmist tagab riik.

§ 134. Riigikontrolli juhib riigikontrolör, kelle nimetab ametisse ja vabastab ametist Riigikogu Vabariigi Presidendi ettepanekul.

Riigikontrolöri volituste kest~~y~~us on viis aastat.

§ 135. Riigikontrolör esitab Riigikogule ülevaate riigi vara kasutamise ja säilimise kohta eelmisel eelarveaastal üheaegselt riigieelarve täitmise aruande arutamiseks Riigikogus.

§ 136. Riigikontrolör võib oma ülesannetesse kuuluvates küsimustes võtta sõnaõigusega osa ~~Valitsuse~~ istungitest.

Riigikontrolöril on oma ametkonna juhina samad õigused, mis on seadusega antud ministrile ministeeriumi juhtimisel.

§ 137. Riigikontrolli korralduse sätestab seadus.

§ 138. Riigikontrolöri saab kriminaalvastutusele võtta ainult õiguskantsleri ettepanekul Riigikogu koosseisu enamuse nõusolekul.

XII PEATÜKK

Õiguskantsler

§ 139. Õiguskantsler on oma tegevuses ^{iseseisav} ~~iseseisav~~ ametiisik, kes teostab järelevalvet seadusandliku ja täidesaatva riigivõimu ning kohaliku omavalitsuse õigustloovate aktide vastavuse üle põhiseadusele ja seadustele.

Õiguskantsler analüüsib seaduste muutmiseks ja uute seaduste vastuvõtmiseks talle laekunud ettepanekuid ja esitab vajaduse korral Riigikogule ettekande.

Õiguskantsler teeb Riigikogule põhiseaduse §-des 77, 85, 101, 138, 153 sätestatud juhtudel ettepaneku Riigikogu liikme, Vabariigi Presidendi, Valitsuse liikme, riigikontrolöri, Riigikohtu esimehe ja Riigikohtu liikme kriminaalvastutusele võtmiseks.

§ 140. Õiguskantsleri nimetab ametisse seitsmeks

aastaks Riigikogu Vabariigi Presidendi ettepanekul.

Õiguskantslerit saab ametist tagandada üksnes kohtuotsusega.

§ 141. Õiguskantsleril on oma kantselei juhtimisel samad õigused, mis on seadusega antud ministrile ministeeriumi juhtimisel.

Õiguskantsler võib sõnaõigusega osa võtta Riigikogu ja Valitsuse istungitest.

§ 142. Kui õiguskantsler leiab, et seadusandlikult või täidesaatva riigivõimu või kohaliku omavalitsuse õigustloov akt on vastuolus põhiseaduse või seadusega, teeb ta akti vastu võtnud organile ettepaneku viia see ~~akt~~ kahekümne päeva jooksul kooskõlla põhiseaduse või seadusega.

Kui akt ei ole kahekümne päeva jooksul viidud kooskõlla põhiseaduse või seadusega, teeb õiguskantsler Riigikohtule ettepaneku tunnistada see akt kehtetuks.

§ 143. Õiguskantsler esitab kord aastas Riigikogule ülevaate ~~oma tegevusest~~ *koostööd ja täides. tegevusest ning kohalike omavalit. õigustloovate aktide vastandusest PS-le ja S-tele.*

§ 144. Õiguskantsleri õigusliku seisundi ja tema kantselei töö korralduse sätestab seadus.

§ 145. Õiguskantslerit saab kriminaalvastutusele võtta ~~ainult~~ *ainult* Vabariigi Presidendi ettepanekul Riigikogu koosseisu enamuse nõusolekul.

XIII PEATÜKK

Kohus

§ 146. Õigust mõistab ainult kohus. Kohus on oma tegevuses sõltumatu ja mõistab õigust kooskõlas põhiseaduse ja seadustega.

§ 147. Kohtunikuks nimetatakse eluaegselt. Kohtunike ametist vabastamise alused ja korra sätestab seadus.

Kohtunikku saab ametist tagandada üksnes kohtuotsusega. Kohtunikud ei ~~või~~ *tohi* peale seadusega ettenähtud juhtude olla üheski muus valitud või nimetatud ametis.

Kohtunike sõltumatuse tagatised ja õigusliku seisundi sätestab seadus.

§ 148. Kohtusüsteem koosneb:

- 1) maa- ja linnakohtutest ning halduskohtutest;
- 2) ringkonnakohtutest;
- 3) Riigikohtust.

Erikohtute loomise mõnda liiki kohtuasjade jaoks

sätetab seadus.

Erakorraliste kohtute moodustamine on keelatud.

§ 149. Maa- ja linnakohtud ning halduskohtud on esimese astme kohtud.

Ringkonnakohtud on teise astme kohtud ning nad vaatavad apellatsioonikorras läbi esimese astme kohtu lahendeid.

Riigikohus on riigi kõrgeim kohus, kes vaatab kohtulahendeid läbi kassatsioonikorras. Riigikohus on ühtlasi põhiseadusliku järelevalve kohus.

Kohtukorralduse ja kohtumenetluse korra sätestab seadus.

§ 150. Riigikohtu esimehe nimetab ametisse Riigikogu Vabariigi Presidendi ettepanekul.

Riigikohtu liikmed nimetab ametisse Riigikogu Riigikohtu esimehe ettepanekul.

Kohtunikud nimetab ametisse Vabariigi President Riigikohtu ettepanekul.

§ 151. Esinduse, kaitse, riikliku süüdistuse ja seaduslikkuse järelevalve kohtumenetluses sätestab seadus.

§ 152. Kohus ^{konalduse} jätab konkreetse kohtuasja lahendamisel kohaldamata mistahes seaduse või muu õigusakti, kui see on vastuolus põhiseadusega.

Riigikohus tunnistab kehtetuks mistahes seaduse või muu õigusakti, kui see on vastuolus põhiseaduse sätte ja mõttega.

§ 153. Kohtunikku saab ametisoleku ajal kriminaalvastutusele võtta ainult Riigikohtu ettepanekul Vabariigi Presidendi nõusolekul.

Riigikohtu esimeest ja Riigikohtu liikmeid saab kriminaalvastutusele võtta ainult õiguskantsleri ettepanekul Riigikogu koosseisu enamuse nõusolekul.

XIV PEATÜKK

Kohalik omavalitsus

§ 154. Kõiki kohaliku elu küsimusi otsustavad ja korraldavad kohalikud omavalitsused, kes tegutsevad seaduste alusel iseseisvalt.

Kohalikule omavalitsusele võib panna kohustusi ainult seaduse alusel või kokkuleppel kohaliku omavalitsusega. Seadusega kohalikule omavalitsusele pandud riiklike kohustustega seotud kulud kaetakse riigieelarvest.

§ 155. Kohaliku omavalitsuse üksused on vallad ja linnad.

Teisi kohaliku omavalitsuse üksusi võib moodustada seadusega sätestatud alustel ja korras.